

Mindenekelőtt Rousseau sokkal egyenletesebb művész volt, akinek művei értékben nem mutatnak olyan óriási kilengéseket, mint Csontváry képei. Rousseau képeiben több volt a játékosság, ínyenc dekorativitás, ennek megfelelően a Rousseau-művek minden négyzetcentimétere finom ecsettel, minuciózus módon a végsőkig meg van munkálva. Csontváry nem volt ilyen gondos és részletező, viszont fantáziája — úgy hisszük — felülmulta a Vámörét. Csontváry nagy mítosz- és legendateremtő festő, akinek lelkéből patakzanak a csodálatosabbnál csodálatosabb, ezeregyéjszakai bőségű mesék. A sokakra elmondott szövirág, hogy „ecsetével költeményeket írt”, Csontváryra valóban érvényes. Almait nagy eltökéltséggel, sok kínlódással és munkával vitte rá a vászonra. Amikor kortársai jelentős része az atematizmus felé sodródott, ő lényegesen valotta a témát, és kereste azt. Magasratörő átszellemültsége, rajongó hite, megható őszintesége, minden cinizmustól és felelőtleniségtől való érintetlensége, erkölcs és művészet egybelátása, a trecento mesterekre emlékeztető primitív és áhítatos világlátás, — Csontváry személyét gyengeségei és hőbortossága ellenére mélyen rokonszenvesse, és művészete jobbik felét becselessé teszik.

Csontváryból bálványt faragni, őt kortársai ellen kijátszani, munkásságára rendszert alapozni, vagy legfőbb tanítómesternek tekinteni őt, helytelen cselekedet volna. Alakját nem kell idealizálni, gyenge munkáit nem kell remekművekként méltatni. De fontos helyét a magyar festészetben nem szabad kétségbevonni, vagy elhallgatni. Ahogy múlnak az emberöltők, nagy ártértékelések történnek. Kicsinek hittekből nagyok lesznek, nagyoknak véltekből kicsinyek. De úgy véljük, a negyven esztendeje meghalt egykori patikus néhány monumentális műve meg fogja állni az idő próbáját.

ÉS JÖN JÉZUS

(A prágai Orloj előtt)

Az óra hetet ütött, nyolcat minden órában néztem, néztem, hogyan nyílik az üvegablak s megjelennek a toronyrészen.

Barabás, Péter, Júdás, János és a többiek tizenketten: jobbra fordulva, balra lengve ünnepi fenkölt díszmenetben.

Kattog a kerék talpuk alatt, szívdobogást kapok a zajban, majd a vaskakas kukorékol lúdbőrözetet e régi dallam.

Még egy pillanat: hófehérben előlép Jézus, oly fenséges! az üvegablak becsapódik odanövök a köves térhez

s nézem, nézem a csillagokat, melyek az üveglapon ülnek, hátha mégegyszer megláthatom a dicsőségesen eltűntet:

a tizenkettőt s végül Jézust abban a hosszú, szép palástban és várok, várok még egy órát, hogy fenkölttségét újra lássam.

És újra üt a tronyóra: megint jönnek lázasan, szállva... fémtestükből a fény sugárik s bevon mindent a csodapára.

Ha itt laknék az Ó-Prágában nyugalmam talán sohse lenne, minden órában odajutnék hol jön a világ fejedelme.

U r r I d a